

شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیّه خواهران

مرکز مدیریت حوزه علمیّه خواهران

معاونت پژوهش

عنوان:

ویژگی‌های عدالت اقتصادی از نگاه

قرآن و حدیث

استاد راهنما:

دکتر مسعود پور فرد

نگارنده

مریم سیفی

۱۴۰۳

روزگار

نور/مهر/ان

تحمیدیه

حمد و سپاس خدایی را که گردش کائنات را برمدار توحید بنا نهاد و جمله مخلوقات را بر محور آن به حرکت واداشت. آنگاه اعجاب‌انگیزترین مخلوق خویش را که مسجود ملائک قرار گرفته بود به رخ عالم علیا کشید و خود را به جهت چنین خلقت سترگی ستود: «فتبارک الله احسن الخالقین». پس از آن آیات «آفاق» ی و «انفس» ی خویش را فراروی انسان نهاد و بزرگ‌ترین کتاب هستی و تنزل یافته از عالم علوی را به دنبال سلسله پیام‌آوران خویش هم‌نشین موجودی قرار داد که مدال «ولقد کرّمنا بنی آدم» بر شانه‌های او می‌درخشید. اینک این مائیم و نشانه‌های تکوینی و تدوینی حق تا راه خود را از پس «ظلمات فوق ظلمات» به سمت ابدیت بیاییم.

تقدیم به

تقدیم به ساحت مقدس، امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) و صاحب الزمان (عجل الله و تعالی و فرجه الشریف)؛ و تقدیم به ولی امر مسلمین، رهبر معظم انقلاب (حفظ الله) و روح پرفتوح امام خمینی (ره) و شهدای بزرگ اسلام، بالخصوص شهید حاج قاسم سلیمانی و شهید عزیز سید ابراهیم رئیسی.

مدیریت حوزه‌های علمیه خواجه‌نواهران

تقدیر و تشکر

اکنون که به فضل الهی و عنایت اهل بیت (علیهم السلام)، این نوشتار را به پایان رساندم؛ وظیفه‌ی خویش می‌دانم تا از مساعدت‌های استاد پورفرد و مدیر محترم حوزه سرکار خانم کرمی و معاون محترم پژوهش خانم ملاحمدی و همچنین مادر و پدر بزرگواریم کمال قدردانی را داشته باشم و برای همگان طول عمر باعزت و عاقبت بخیری را مسئلت می‌نمایم.

مدیریت حوزه‌های علمیّه خواجه‌نور

- ۱۳) رجایی، محمد کاظم؛ معلمی، سید مهدی، درآمدی بر مفهوم عدالت اقتصادی و شاخص‌های آن، قم: موسسه‌ی آموزش و پژوهش امام خمینی، مرکز پژوهش‌های کاربرد اقتصادی اجتماعی قدر، ۱۳۹۴
- ۱۴) رشاد، علی اکبر، دانشنامه امام علی (علیه السلام)، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۰ ش
- ۱۵) رشیدی، بهروز، افزون‌طلبی و راه‌های تعدیل ثروت در اسلام تهران: مرکز پژوهش‌های صداوسیما، ۱۳۸۴.
- ۱۶) رمضان‌نای، احمد، «آیین دادرسی»، دانشنامه‌ی امام علی (علیه السلام)، ج ۵. تهران: فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۲.
- ۱۷) طباطبایی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه: سید محمدباقر موسوی همدانی، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۶ ش.
- ۱۸) عاملی، جعفر مرتضی، بازار در سایه حکومت اسلامی، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۵
- ۱۹) علی اکبریان، حسنعلی، معیارهای بازشناسی احکام ثابت و متغیر در روایت، ج ۲. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۶.
- ۲۰) فراهانی فرد، سعید، نگاهی به فقر و فقرزدایی از دیدگاه اسلام، تهران: موسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، ۱۳۷۸.
- ۲۱) قدیری اصلی، باقر، سیر اندیشه اقتصادی، چاپ ۹، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۶.
- ۲۲) کرمی، محمد مهدی، دیرباز، عسکر، «عدالت اقتصادی»، دانشنامه امام علی (علیه السلام)، ج ۷، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۲.
- ۲۳) مصباح، محمدتقی، آموزش عقاید، چاپ پنجم، تهران، شرکت چاپ و نشر بین المللی، ۱۳۸۰
- ۲۴) مطهری، مرتضی، بیست گفتار، تهران: صدرا، بی تا.
- ۲۵) _____، عدل الهی، تهران: صدرا، ۱۳۵۲ ش.

- (۲۶) _____ ، خدمات متقابل اسلام و ایران، ج ۱ و ۲، تهران: صدرا، بی تا.
- (۲۷) _____ ، تعلیم و تربیت در اسلام، تهران: صدرا، بی تا.
- (۲۸) _____ ، سیری در نهج البلاغه، تهران: صدرا، بی تا.
- (۲۹) _____ ، بررسی اجرای مبانی اقتصاد، تهران: انتشارات حکمت، ۱۳۵۲ ش.
- (۳۰) _____ ، نظری به نظام اقتصادی اسلام، قم: صدرا، ۱۳۶۸.
- (۳۱) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۲۳، تهران: دارالکتب الإسلامیه، ۱۳۷۴
- (۳۲) مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، فساد مالی و اقتصادی، ریشه‌ها، پیامدها، پیشگیری و مقابله، ج ۲، فصل دوم، ۱۳۸۲ ش
- (۳۳) موسویان، عباس، کلیات نظام اقتصادی اسلام، قم: دارالتقلین، ۱۳۷۹.
- (۳۴) موسوی خمینی، روح اله، صحیفه‌ی امام، ج ۷. چاپ ۴، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۶.
- (۳۵) میرمعزی، سیدحسین، نظام اقتصادی اسلام، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۷۸.
- (۳۶) _____ ، توزیع ثروت و درآمد در نظام اقتصادی اسلام از دیدگاه امام خمینی (رحمة الله علیه)، راه انقلاب، مجموعه مقالات، شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی، چ ۱، نشر هماهنگ، ۱۳۷۸
- (۳۷) _____ ، عدالت اقتصادی از دیدگاه اسلام، سروش، ۱۳۹۳.
- (۳۸) نفیسی، علی اکبر، فرهنگ نفیسی، انتشارات تهران، ۱۳۵۲ ش.
- (۳۹) واعظی، احمد، نقد و بررسی نظریه های عدالت، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۸
- (۴۰) هادوی تهرانی، مهدی، مکتب و نظام اقتصادی اسلام، قم: موسسه فرهنگی خانه خرد، ۱۳۷۸.
- (۴۱) _____ ، ساختار نظام اقتصادی اسلام در قرآن، قم: موسسه فرهنگی خانه خرد، ۱۳۸۸.

منابع عربی

- (۴۲) ابن بابویه، محمد بن علی، ثواب الاعمال، تهران، ارمان طوبی، ۱۳۸۲ ش
- (۴۳) ابن منظور، محمد بن مکرّم، لسان العرب، ج ۱۱، قم: ادب، ۱۴۰۵ ق

- (٤٤) البحراني، يوسف، الحدائق الناضرة، ج ١٠، قم: جامعه المدرسين، بي تا
- (٤٥) النقفى، ابن هلال، الغارات، ج ١، تعليقه السيد عبدالزاوا الحسينى، بيروت، بي تا، ١٤٠٧ ق
- (٤٦) الحرانى، ابو محمد الحسين بن الحسين بن شعبه، تحف العقول، بيروت: مؤسسه الاعلمى للمطبوعات، ١٣٩٦ ق
- (٤٧) حر عاملى، محمد بن حسن، وسايل الشيعة الى تحصيل مسايل الشريعه، ج ٩، چاپ دوم، قم: مؤسسه آل البيت (عليه السلام) لاحياء التراث، ١٤١٤ ق.
- (٤٨) حكيمى، محمد رضا، الحياه، قم: نشر دليل ما، بي تا.
- (٤٩) رازى، فخر الدين، مفاتيح الغيب، ج ٢٩، بيروت: دار احياء التراث العربى، ١٤٢٠
- (٥٠) راغب اصفهانى، حسين بن محمد، المفردات فى غريب القرآن، بيروت: دارالعلم، ١٣١٢ ق.
- (٥١) الرزاز الواسطى، اسلم بن سهل، تاريخ واسط، تحقيق، كوركيس عواد، بيروت، عالم الكتب، ١٤٠٦ ق
- (٥٢) سعدى، ابو حبيب، القاموس الفقهى، دمشق: دارالفكر، ١٤١٠٨ ق
- (٥٣) شعيرى، محمد بن محمد، جامع الاخبار، نجف اشرف: المطبعة الحيدريه، بي تا
- (٥٤) صدر، محمداقبر، اقتصادنا، چاپ ٣، بيروت: دارالفكر، ١٣٨٩ ق
- (٥٥) طبرسى، فضل بن حسن، مجمع البيان فى تفسير القرآن، ج ٦، بيروت: دارالمعرفه، ١٤٠٨ ق،
- (٥٦) طريحي، فخرالدين، مجمع البحرين، ج ٥، چاپ سوم، تهران: كتابفروشى مرتضوى، ١٣٧٥
- (٥٧) طوسى، محمد بن حسن، التبيان فى تفسير القرآن، ج ٦، بيروت: دار الاحياء التراث العربى، بي تا
- (٥٨) العقلانى، احمد بن حجر، فتح البارى، ج ٥، مصر، المطبعة البهيئه، ١٣٤٨ ش
- (٥٩) فراهيدى، خليل بن احمد، كتاب العين، ج ٢، تحقيق مهدى مخذومى و ابراهيم سامرائى، بيروت: مؤسسه دار الآثار الجعفرية، ١٣٨٧ ق،
- (٦٠) فيض كاشانى، ملا محسن، وافى، ج ٣، تهران، دارالكتب الاسلاميه، ١٣٥٠ ش
- (٦١) فيومى، شهاب الدين احمد بن محمد، مصباح المنير، قم: هجريت، ١٤٢٥ ق
- (٦٢) القبانجى، حسن، مسند الامام على (عليه السلام)، ج ٥، قم، دارالاسوه، ١٤٢١ ق

۶۳) کاشف الغطاء، علی بن محمد رضا، النور الساطع فی الفقه النافع، ج ۲، نجف اشرف، مطبعه الآداب، ۱۳۸۱ ق

۶۴) الکتانی، عبدالحی، التراتیب الاداریه، ج ۲، دارالکتاب العربی، بیروت، ۱۴۳۳ ق

۶۵) کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ج ۱۱، قم: موسسه دارالحديث العلمیه والثقافیه، ۱۴۳۰ ق.

۶۶) مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ج ۳، ۲، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۹۹۹ م.

۶۷) محقق حلّی، نجم الدین، نکت النهایه، ج ۲، بی جا، مؤسسه النشر الإسلامی، بی تا

۶۸) محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۳، چاپ اول، قم: دارالحديث، ۱۳۷۴

۶۹) موسوی خمینی، روح الله، تحریر الوسیله، ج ۱، چاپ سوم، قم: موسسه اسماعیلیان، ۱۳۹۰

۷۰) نراقی، ملا مهدی، جامع السعادات، قم: دارالکتب العلمیه، بی تا.

۷۱) نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل، ج ۱۳، بیروت: موسسه آل بیت (علیهم

السلام)، ۱۴۰۸ ق،

۷۲) ورام، مسعود بن عیسی، تنبیه الخواطر و نزهة النواظر (مجموعه ورام)، ج ۱، بیروت، مکتبه

الفقیه، بی تا

مقالات

۷۳) اخوان کاظمی، بهرام، «عدالت در اندیشه سیاسی غرب»، اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال

چهاردهم، خرداد و تیر، ۱۳۷۹، شماره نهم و دهم

۷۴) امینی کهریزسنگی، احمد؛ احتشامی نیا، محسن؛ رضوی، سید محمد، «تحلیلی بر مستندات

قرآنی عدالت اقتصادی در نهج البلاغه»، فصلنامه علمی پژوهش های نهج البلاغه، س ۱۹، ۱۳۹۹، شماره

۶۶

۷۵) بختیاری، صادق، «عدالت و توسعه از دیدگاه امام علی (علیه السلام)»، اندیشه‌ی حوزه، سال

هفتم، مهر و آبان، ۱۳۸۰، شماره دوم.

۷۶) بستانی، قاسم، بهشتی، «فاطمه، شاخص های عدالت در اندیشه سیاسی علوی»، فصلنامه عقل

و دین ش ۱۲، ۱۳۹۳ ش.

- (۷۷) پورعزت، علی اصغر، الوانی، سیدمهدی، «عدالت اجتماعی، شالوده توسعه پایدار»، کمال مدیریت، ۱۳۸۲، ش ۲ و ۳.
- (۷۸) جهانیان، ناصر، «جهانی سازی، عدالت اقتصادی و مهدویت»، مجله انتظار، ۱۳۸۴، شماره ۱۳
- (۷۹) رالز، جان، «عدالت و انصاف و تصمیم گیری عقلانی، ترجمه مصطفی ملکیان»، فصلنامه نقد و نظر، بهار و تابستان ۱۳۷۶، شماره ۱۰ و ۱۱.
- (۸۰) زرقا، محمدانس، «عدالت توزیعی در اسلام»، ترجمه سید اسحاق اسلامی، فصلنامه نامه مفید، ۱۳۷۹ ش، شماره ۲۳.
- (۸۱) سجادی، سید عبدالقیوم، «جایگاه عدالت در اندیشه سیاسی محقق نراقی»، مجله علوم سیاسی، سال چهارم، بهار ۸۰، شماره ۱۳.
- (۸۲) شاه آبادی، محمدعلی، «مروری بر تجمل و اسراف، عدالت و اهداف نظام اقتصادی اسلام»، کانون اندیشه جوان، تهران، ۱۳۸۵ ش، سایت rasekhoon.net.
- (۸۳) علی اکبریان، حسنعلی، «نقش عدالت در قانون گذاری در حکومت اسلامی، کاوشی نو در فقه»، ۱۳۹۵ شماره ۸۷.
- (۸۴) نظرپور، محمدتقی، امام علی (علیه السلام)، حکومت و بازار، کتاب نقد، ۱۳۸۰، شماره ۱۹.
- (۸۵) یوسفی، احمدعلی، عدالت اقتصادی از دیدگاه اسلام با اشاره موردی به نظام سرمایه داری لیبرال، نشریه کتاب نقد، زمستان ۱۳۸۴، شماره ۳.
- (۸۶) _____، «عدالت اقتصادی از دیدگاه ایلام با اشاره موردی به نظام سرمایه داری لیبرال»، کتاب نقد، ۱۳۸۴، شماره ۳۷ پرتال جامع علوم انسانی ensani.ir

روزنامه‌ها

- (۸۷) پوریا، علی، «اصول اقتصاد اسلامی از منظر قرآن»، روزنامه کیهان، اسفند ۱۳۹۶، <https://kayhan.ir/fa/news/126725>.